

پیشگفتار

کتاب حاضر که شامل دو بخش فارسی و انگلیسی است به منظور تسلط دانشجویان دوره تربیت مترجم زبان انگلیسی و نیز سایر علاقه‌مندان به اصول، ضوابط، شیوه‌ها و فرایندهای ساخت واژه یا واژه‌شناسی انگلیسی و فارسی تدوین و تألیف شده است.

این مطالب از کلیات شروع و به جزئیات ختم می‌شود. چون کتاب حاضر اساساً برای دانشجویان دوره تربیت مترجم زبان انگلیسی تألیف شده است، هدف این است که این گروه از دانشجویان بتوانند در آینده شیوه‌ها و فرایندهای واژه‌سازی در انگلیسی و فارسی را در خدمت معادل‌یابی و معادل‌سازی برای مفاهیم نویافته قرار دهند و به شیوه‌ای مؤثر و کارآمد از عهده این امر خطیر برآیند.

در بخش فارسی، درس اول به معرفی اصطلاحات و تعاریف بنیادین در حوزه واژه‌شناسی فارسی و درس دوم به بحث درباره ساختمان واژه در فارسی اختصاص یافته است. موضوع درس سوم تا پنجم فرایندهای واژه‌سازی در فارسی است. در درس ششم و هفتم راههای فعال کردن واژه‌سازی در زبان فارسی مطرح شده است. در درس هشتم مبانی علمی واژه‌سازی و واژه‌گزینی به دقت ذکر گردیده است.

در بخش انگلیسی، درس اول به معرفی اصطلاحات، تعاریف و مفاهیم بنیادین در حوزه واژه‌شناسی انگلیسی اختصاص یافته است. از درس دوم تا پایان درس چهارم، زیاترین فرایندهای واژه‌سازی در انگلیسی همراه با پربسامدترین پیشوندها و پسوندها معرفی شده‌اند. از درس پنجم تا پایان درس دهم ۱۶۰ وند یونانی و از درس یازدهم تا پایان درس هفدهم ۱۷۸ وند برگرفته از زبان لاتینی به تفصیل و با جزئیات آموزش داده شده‌اند. چون در انگلیسی شمار وندهای برگرفته از زبان لاتینی تقریباً دو برابر وندهای زبان یونانی است، ۱۷۳ وند لاتینی دیگر به

صورت مختصر همراه با معنی هر تکواژ تحت عنوان Optional Material for Further Studies معرفی شده‌اند. بدین ترتیب تعداد وندهای معرفی شده در کتاب حاضر به ترتیب بالغ بر ۱۶۰ وند یونانی و ۳۳۸ وند لاتینی است. تعاریف، اطلاعات، توضیحات و مثالها در مورد هر تکواژ از دو کتاب زیر استخراج شده‌اند:

1. *The New Oxford Dictionary of English* (2003)

2. *The New Oxford Thesaurus of English* (2003)

برای آشنایی با جزئیات و نحوه استفاده از مطالب طرح شده در درسهای بخش انگلیسی، ذکر نکات زیر ضروری می‌نماید:

یک: در آغاز هر درس تعدادی ریشه، پیشوند و پسوند همراه با معنی هر یک معرفی شده است. در ادامه تعداد ۳۰ واژه که یک یا چند تکواژ مورد نظر را در ساختمان خود دارند به صورت فهرست تحت عنوان Words to Learn آمده است. پس از این بخش مقدماتی، هر واژه به دقت تقطیع و سپس مقوله دستوری واژه همراه با معنی یا معانی آن، با تأکید بر تفکیک حوزه‌های معنایی و کاربردی، ذکر شده است. به هنگام ضرورت یک یا چند مثال نیز برای روشن شدن معنی و شیوه کاربرد واژه گفته شده است. پس از آن تبارشناسی تکواژ تحت عنوان Origin با دقت بیان شده است. قسمت پایانی به معرفی واژگان هم معنی یا مترادف تحت عنوان Synonyms همراه با مثال برای آشنایی با شیوه کاربرد واژه مورد نظر و واژگان متضاد تحت عنوان Antonyms اختصاص یافته است. در میان واژگان هم معنی و مترادف، واژه‌هایی که با حروف بزرگ انگلیسی نوشته شده‌اند در واقع نشان‌دهنده پربسامدترین واژه مترادف است. بقیه واژه‌های مترادف از لحاظ کاربردی در همان حوزه معنایی قرار دارند، با این تفاوت که احتمالاً از بسامد وقوع کمتری برخوردارند. علاوه بر این، از این شیوه برای جداسازی و مشخص نمودن تفاوت‌های کاربردی و معنایی که واژه‌های هم معنا با یکدیگر دارند بهره گرفته شده است. برای روشن شدن توضیحات بالا، به نمونه زیر که واژه شماره ۱۳ از درس ۶ است توجه کنید.

13. eccentric = ex + centr + ic

Adjective: 1 (of a person or their behaviour) Unconventional and slightly

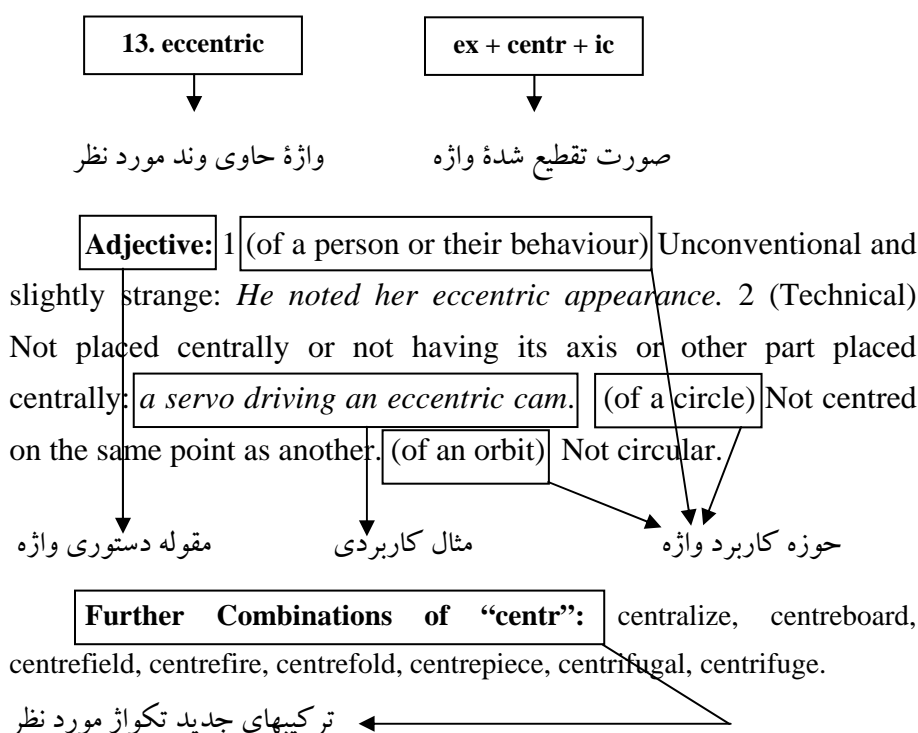
strange: *He noted her eccentric appearance.* 2 (Technical) Not placed centrally or not having its axis or other part placed centrally: *a servo driving an eccentric cam.* (of a circle) Not centred on the same point as another. (of an orbit) Not circular.

Further Combinations of “centr”: centralize, centreboard, centrefield, centrefire, centrefold, centrepiece, centrifugal, centrifuge.

Origin: Late Middle English (as a noun denoting a circle or orbit not having the earth precisely at its centre), via late Latin from Greek ekkentros, from ek ‘out of’ + kentron ‘centre’.

Synonyms: UNCONVENTIONAL, anomalous, queer, strange, peculiar, weird, bizarre, outlandish, IDIOSYNCRATIC, quirky, nonconformist, capricious.

Example: *They were worried by his eccentric behaviour.*

Origin: Late Middle English (as a noun denoting a circle or orbit not having the earth precisely at its centre), via late Latin from Greek ekkentros, from ek 'out of' + kentron 'centre'

تبارشناسی

Synonyms: UNCONVENTIONAL, anomalous, queer, strange, peculiar, weird, bizarre, outlandish, IDIOSYNCRATIC, quirky, nonconformist, capricious.

واژگان هم معنا

پر بسامدترین واژه هم معنا

Example: *They were worried by his eccentric behaviour.*

مثال کاربردی

دو: در این کتاب هر درس به دو بخش تقسیم شده و در هر بخش ۱۵ واژه آمده است. بعد از واژه پانزدهم دو تمرین گنجانده شده است تا دانشجویان با پاسخ به پرسشهای مربوط بتوانند آموخته‌های خود را در مورد واژه‌های ۱ تا ۱۵ بسنجند. بعد از تمرین دوم مجدداً ۱۵ واژه دیگر به همان ترتیب آمده است. در پایان هر درس، یعنی بعد از واژه سی‌ام، سه تمرین دیگر منظور شده است. تمرینهای ۳ و ۴ برای سنجش میزان یادگیری دانشجویان از مطالب مربوط به واژه‌های ۱۶ تا ۳۰ طراحی شده است، ولی تمرین ۵ برای سنجش میزان تسلط بر تکواژهای معرفی شده در کل درس نوشته شده است.

علاوه بر ۵ تمرین فوق، در بعضی از درسها، برای اینکه دانشجویان بتوانند به تفاوت‌های معنایی و کاربردی موجود میان واژه‌های مترادف و هم‌معنا تسلط بیابند، یک یا دو تمرین دیگر هم داده شده است.

توصیه می‌شود استادان محترمی که مسئولیت تدریس این کتاب را بر عهده خواهند داشت در پایان هر درس از دانشجویان بخواهند تمرینی به شرح زیر به عنوان تمرین نهایی انجام دهند. در واقع هدف از این تمرین، تقویت و افزایش مهارت معادلیابی، معادل‌گزینی و معادل‌سازی است. به دانشجویان هم توصیه می‌شود که

حتماً این تمرین را به دقت و با حوصله انجام دهند و پاسخ مستدل خود را برای ارزشیابی و اظهار نظر به استاد درس تحویل دهند.

تمرین نهایی: از دانشجویان بخواهید پنج مرحله زیر را به صورت منظم و به ترتیب انجام دهند تا در پایان بتوانند پاسخی مستدل برای پرسش مرحله ششم فراهم سازند:

مرحله اول: با مراجعه به فرهنگهای جامع انگلیسی به فارسی، معادل فارسی پیشوندها، پسوندها و ریشه‌هایی را که در ابتدای درس آمده‌اند، بیابید.

مرحله دوم: با استفاده از همان فرهنگهای انگلیسی به فارسی، برابر نهادهای مربوط به ۳۰ واژه‌ای را که در ابتدای درس آمده‌اند، بیابید.

مرحله سوم: با مقایسه آنچه در مرحله اول و مرحله دوم یافته‌اید، ببینید از معادل‌های پیشنهادی در این فرهنگها برای پیشوندها، پسوندها و ریشه‌ها در کدام موارد استفاده شده و در کدام موارد استفاده نشده است. فهرستی از آنها تهیه کنید. حال دو فهرست در اختیار دارید؛ فهرست اول شامل برابر نهادهایی است که در آنها عین معادل پیشنهادی برای پیشوند/ پسوند/ ریشه به کار رفته است؛ فهرست دوم شامل برابر نهادهایی است که در آنها معادل پیشنهادی برای پیشوند/ پسوند/ ریشه مورد نظر به کار نرفته است.

مرحله چهارم: با استفاده از فهرست اول، ببینید آیا برابر نهادهای فارسی از لحاظ معنایی شفاف هستند یا خیر؟ ببینید آیا برابر نهادهای پیشنهادی معنی واژه مورد نظر را منتقل می‌کنند یا خیر؟ چه پیشنهادهایی یا چه گزینه‌های دیگری می‌توانید در این مورد ارائه نمایید؟

مرحله پنجم: با استفاده از فهرست دوم، ببینید علت احتمالی عدم استفاده از معادل پیشنهادی برای پیشوند/ پسوند/ ریشه مورد نظر چیست؟ آیا می‌توانید با استفاده از معادل یا معادل‌هایی که استفاده نشده است برابر نهاده جدیدی برای واژه مورد نظر بسازید؟ اگر نتوانستید، ببینید علت این امر چیست؟

مرحله ششم: پاسخ جامع خود را به پرسشهای بالا به صورتی مستدل و با ذکر شاهد و نمونه تهیه و به استاد درس ارائه نمایید. بخش مهمی از یادگیری شما در گرو

تهیه این گزارش است. توصیه می‌شود هنگام تحلیل معادلهایی که در فرهنگها آمده است و نیز در تمام مراحل فوق، آموخته‌های خود از مطالب مربوط به واژه‌شناسی فارسی را، که در انتهای هر درس آمده است، مد نظر قرار دهید.

چنانچه مدرسان این کتاب مایل باشند تکلیفی به عنوان کار پایان نیمسال برای دانشجویان تعیین نمایند در وهله اول می‌توانند از واژگانی که تحت عنوان Further Combinations آمده است و در وهله دوم از تکواژهای مذکور تحت عنوان Optional Material for Further Studies استفاده نمایند.

ویژگیهای کتاب حاضر: این کتاب در مقایسه با کتاب دیگری که انتشارات دانشگاه پیام نور از همین مؤلف منتشر نموده است (تجویدی، ۱۳۸۱) تفاوتها و ویژگیهایی دارد که در زیر به اختصار ذکر می‌شود. برای سهولت مقایسه از مثالی استفاده خواهد شد که پیش از این در قسمت بالا آمده است و برای ارجاع آسان به کتاب فوق از عنوان «کتاب اول» استفاده خواهد شد.

همانطور که پیداست، محور بحث در مثال فوق تکواژ -centr- است. در کتاب اول پس از معرفی این تکواژ و بیان معنی آن به فارسی و انگلیسی، سه واژه centrifugal، centripetal و centrobaric همراه با یک یا دو حوزه معنایی به انگلیسی و فارسی ذکر شده است. پس از این مرحله، تکواژ دیگری به همین ترتیب و شیوه تدریس شده است. در بهترین شرایط، انتظار می‌رفت دانشجویان با مراجعه به فرهنگهای گوناگون سایر ترکیبات تکواژ فوق را بیابند تا در این رهگذر برگستره واژگانی خود بیفزایند. اما در کتاب حاضر، نحوه کار با تکواژ -centr- (و همین‌طور بقیه تکواژها) به شیوه دیگری است، به این معنی که پس از معرفی واژه eccentric، به عنوان نمونه‌ای از واژگانی که تکواژ فوق در ساختمان آن به کار رفته است، واژه تقطیع و در ادامه آن، مقوله دستوری واژه مشخص گردیده است (که در کتاب اول نیست). سپس حوزه کاربردی و معنایی آن با دقت گفته شده است (که در کتاب اول نیست) و در نهایت مثالی ذکر شده است تا معنا و کاربرد واژه مورد نظر کاملاً روشن شود (که در کتاب اول نیست). در گام بعدی شماری از ترکیبات تکواژ فوق

با تکواژهای دیگر فهرست شده است (که در کتاب اول موجود نیست) تا راهگشای دانشجویان برای تمرین و یادگیری بیشتر باشد. مثلاً در مورد تکواژ فوق هشت ترکیب جدید ارائه شده است. به دنبال این مرحله، تبارشناسی تکواژ معرفی شده است که در برگیرنده اطلاعات مربوط به خاستگاه تکواژ مورد نظر است (که این بخش هم در کتاب اول نیست). سپس مجموعه‌ای از واژگان مترادف و هم‌معنا با واژه فوق به ترتیب از پربسامد به کم‌بسامد فهرست شده است (که در کتاب اول نیست) و پربسامدترین واژه مترادف با استفاده از حروف بزرگ انگلیسی مشخص گردیده است (که در کتاب اول نیست). در ادامه این فهرست، با استفاده از یک یا چند مثال (که در کتاب اول نیست) سعی شده است کاربرد واژگان مترادف و هم‌معنی در قالب یک یا چند جمله مشخص تر شود (که این مثالها هم در کتاب اول نیست).

بر این اساس، مؤلف اعتقاد دارد که کتاب حاضر تنها کتاب موجود در حوزه واژه‌شناسی است که رویکردی کاملاً آموزشی و کاربردی دارد. در واقع، مؤلف تلاش کرده است از ارائه فهرستی از تکواژها و واژه‌های مختلف پرهیز نماید و در ضمن آموزش معنی وندها و ترکیبهای جدید، اطلاعاتی در اختیار مخاطبان کتاب قرار دهد که بتوانند با اطمینان واژه‌های معرفی شده را به کار بندند.

مؤلف به خوبی آگاه است که به رغم تمام تلاشهایش، کتاب حاضر عاری از خطا و اشتباه، چه در صورت ظاهر و توالی درسها و چه در محتوای علمی، نیست. بدین سبب هرگونه پیشنهاد و انتقاد که به منظور بهبود کیفی این کتاب صورت گیرد مایه سپاسگزاری فراوان خواهد بود.

در مورد مطالب بخش فارسی در کمال احترام اعتراف می‌نمایم که هر آنچه بار علمی و مایه مباهات است از آن اندیشمندان و صاحب‌نظرانی است که نگرش خود را به قلم کشیده‌اند و هر آنچه کوتاهی و نارسایی در انتخاب و تلخیص اندیشه آن عزیزان است بر ذمه مؤلف کتاب حاضر است.

دوست و همکار بسیار عزیز و دانشمند جناب آقای دکتر کوروش صفوی قبول زحمت فرمودند و بخش فارسی کتاب حاضر را به دقت خواندند و نکات بسیار

ظریفی را تذکر دادند که فقط چشم تیزبین ایشان قادر به یافتن آنها بود. از این بابت دین زیادی به عهده مؤلف کتاب حاضر است.

از ابتدای شکل‌گیری اندیشه تهیه کتابی با این محتوا، یار و یاور همیشگی‌ام جناب آقای دکتر کامبیز محمودزاده پیشنهادهای بسیار مفیدی، که حاصل سالها تدریس ایشان در دانشگاه است، ارائه نمودند که از این بابت از ایشان بسیار سپاس گزارم.

در پایان از دوست و همکار بسیار ارجمندم جناب آقای دکتر حسین ملا نظر که مشوق صمیمی مؤلف برای تألیف کتاب حاضر بودند بسیار سپاس‌گزاری می‌نمایم و از رنجی که برای خواندن نسخه دست‌نویس این کتاب بردند بسیار شرمندهام و امیدوارم روزی بتوانم جبران زحمت ایشان را بنمایم.

غلامرضا تجویدی

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

پاییز ۱۳۸۴